

ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΡΑΤΣΙΣΤΙΚΗΣ ΒΙΑΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2012

Εισαγωγή

Η παρούσα έκθεση αποτελείται από δύο μέρη: Το πρώτο μέρος αφορά τα ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα της καταγραφής περιστατικών ρατσιστικής βίας, μετά από συνέντευξη με τα θύματα, από οργανώσεις που συμμετέχουν στο Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας¹. Το δεύτερο μέρος εστιάζει στις θέσεις του Δικτύου σχετικά με τις αντιδράσεις και πρωτοβουλίες της Πολιτείας για την αντιμετώπιση της ρατσιστικής βίας, συμπεριλαμβανομένων των νομοθετικών πρωτοβουλιών που οδηγήθηκαν σε υιοθέτηση.

1) Αποτελέσματα

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Δεκεμβρίου 2012, το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, μέσω συνεντεύξεων με τα θύματα, 154 περιστατικά ρατσιστικής βίας: τα 151 αφορούν μετανάστες ή πρόσφυγες ενώ σε 3 τα θύματα ήταν ευρωπαίοι πολίτες (1 Ρουμάνος, 1 Βούλγαρος και 1 Έλληνας).

Γεωγραφική διασπορά: 107 περιστατικά έλαβαν χώρα στο δήμο Αθηναίων, κυρίως σε περιοχές του κέντρου όπως ο Άγιος Παντελεήμονας, η Αττική, η πλατεία Αμερικής και άλλες περιοχές γύρω από την Ομόνοια, ενώ άλλα 23 καταγράφηκαν στο νομό Αττικής πέραν του δήμου Αθηναίων. Επίσης, 13 περιστατικά καταγράφηκαν στην Πάτρα, 3 στην Κόρινθο, ενώ 3 περιστατικά που καταγράφηκαν σε Ηγουμενίτσα και Έβρο αφορούν σε χώρους κράτησης. Τέλος, υπάρχουν καταγραφές σε: Ρόδο, Χίο, Κόνιτσα και Νέα Μανωλάδα Ηλείας.

Η πλειονότητα των περιστατικών έλαβε χώρα σε δημόσιους χώρους, ενώ 6 καταγράφονται πιο συγκεκριμένα σε μέσα μαζικής μεταφοράς. Υπάρχουν επίσης 7 περιστατικά από χώρους κράτησης (αστυνομικά τμήματα ή κέντρα κράτησης μεταναστών) και 16 μέσα σε ιδιωτικούς χώρους. Στους ιδιωτικούς χώρους περιλαμβάνονται: οικίες μεταναστών, καταστήματα, και χώροι που χρησιμοποιούνται ως καταλύματα.

Χαρακτηριστικά των επιθέσεων: Η πλειονότητα των περιστατικών αφορά σωματικές επιθέσεις κατά αλλοδαπών, ενώ οι τύποι των εγκληματικών πράξεων είναι κυρίως βαριές σωματικές βλάβες (66 περιστατικά) και απλές σωματικές βλάβες (76 περιστατικά), συνδυαζόμενες ως επί το πλείστον με απειλές, εξύβριση και φθορά ξένης περιουσίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι 22 τουλάχιστον περιπτώσεις αναφέρονται σε εγκλήματα κατά περιουσίας συνδυαστικά με εγκλήματα κατά ανθρώπου/-ων, συμπεριλαμβανομένης της περίπτωσης εμπρησμού ενός κομμωτηρίου Πακιστανού υπηκόου στη Μεταμόρφωση. Τα περισσότερα περιστατικά έλαβαν χώρα τις βραδινές ή πρώτες πρωινές ώρες.

Σημειώνεται επίσης ότι το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε, κατόπιν επικοινωνίας με την οικογένεια του θύματος, ένα περιστατικό ανθρωποκτονίας εντός του 2012: πρόκειται για ένα 31χρονο Αιγύπτιο που απεβίωσε μετά από 17 μέρες σε εγκεφαλικό κώμα κατόπιν άγριου ξυλοδαρμού. Το περιστατικό αυτό, όπως και οι γνωστές από τον τύπο άγριες δολοφονίες του 19χρονου Ιρακινού στο κέντρο της Αθήνας τον περασμένο Αύγουστο και του 26χρονου Πακιστανού που απεβίωσε μετά από δολοφονική επίθεση από δύο άτομα που επέβαιναν σε μηχανή στην περιοχή των Πετραλώνων στις αρχές του 2013, αποτελούν δραματική υπενθύμιση ότι η βία με ρατσιστικό κίνητρο, εκτός από φαινόμενο συνεχές, είναι και φαινόμενο ολοένα κλιμακούμενο σε ένταση βίας στην ελληνική κοινωνία.

Θύματα: Τα θύματα τα οποία ήρθαν σε επαφή με τα μέλη του Δικτύου στα πλαίσια της καταγραφής ήταν 149 άντρες και 5 γυναίκες. Ο μέσος όρος ηλικίας των θυμάτων ήταν τα 27 χρόνια για τους άνδρες και τα 24,6 χρόνια για τις γυναίκες. Τα θύματα προέρχονταν στην πλειοψηφία από το Αφγανιστάν (47), το Πακιστάν (13), την Αλγερία (12), το Μπαγκλαντές (12), την Αίγυπτο (10), το Μαρόκο (7), τη Σομαλία (6), το Σουδάν (6), τη Γουινέα (6), την Τυνησία (5) και το Ιράκ (4). Τα υπόλοιπα θύματα προέρχονταν από το Ιράν, τη Μαυριτανία, τη Συρία, την Ερυθραία, το Κονγκό, τη Σενεγάλη, την Παλαιστίνη, τις Κομόρες, την Ακτή του Ελεφαντοστού, την Αλβανία, τη Γεωργία, την Γκάμπια και την Γκάνα. Επίσης, 3 θύματα ήταν ευρωπαίοι πολίτες: ένας ήταν πολίτης Ρουμανίας, ένας πολίτης Βουλγαρίας, ενώ ένας Έλληνας ήταν θύμα ομοφοβικής επίθεσης. Το νομικό καθεστώς των υπόλοιπων θυμάτων: 44 ήταν αιτούντες άσυλο, 4 αναγνωρισμένοι πρόσφυγες, 15 με άδεια παραμονής ως μετανάστες, ενώ 79 ήταν χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα ή υπό καθεστώς απέλασης (σε 8 περιπτώσεις το νομικό καθεστώς του θύματος δεν προκύπτει από την καταγραφή).

Στη συντριπτική πλειοψηφία των περιστατικών τα θύματα αναφέρουν ως λόγο της επίθεσης το γεγονός ότι ήταν αλλοδαποί, και ότι στοχοποιήθηκαν λόγω της αλλοδαπότητάς τους ή/και κάποιου άλλου συναφούς χαρακτηριστικού όπως το χρώμα, η εθνική προέλευση ή η θρησκεία (η πλειοψηφία των αλλοδαπών θυμάτων ήταν μουσουλμανικής θρησκείας). Αξίζει να αναφερθεί ότι στις 2 από τις 5 περιπτώσεις επίθεσης κατά γυναικών τα θύματα πιστεύουν ότι στοχοποιήθηκαν επειδή φορούσαν μαντίλα.

Στην πλειονότητα των περιστατικών ο λόγος επίθεσης έγινε αντιληπτός από τα θύματα, καθώς οι επιθέσεις ξεκίνησαν μετά από ερώτηση ή σχόλιο για την καταγωγή των θυμάτων και συνοδεύονταν από λεκτικές ύβρεις και απειλές κατά των αλλοδαπών. Σε πολλές άλλες περιπτώσεις (κυρίως θυμάτων που διέμεναν για μικρό διάστημα στη χώρα και δεν ήταν ενημερωμένα για τα κρούσματα ρατσιστικής βίας), ο λόγος δηλώθηκε κατά τη διάρκεια του περιστατικού, αφού το θύμα εξέφρασε απορία ως προς τα κίνητρα των δραστών.

Τέλος, για πρώτη φορά το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας κατέγραψε επίθεση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Αυτό φυσικά δεν συνδέεται με την έλλειψη περιστατικών βίας που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου τα τελευταία χρόνια, αλλά με την πρόσφατη δραστηριοποίηση σχετικών οργανώσεων στο Δίκτυο και την ενεργή αναζήτηση στοιχείων σχετικά με τις επιθέσεις.

Δράστες: Οι δράστες των επιθέσεων που καταγράφηκαν ήταν πάντα άνδρες, εκτός από 8 περιπτώσεις επιθέσεων από πολυμελείς ομάδες όπου καταγράφεται και συμμετοχή γυναικών. Ο μέσος όρος ηλικίας των δραστών, στις περιπτώσεις που τα θύματα ήταν σε θέση να υπολογίσουν κατά προσέγγιση, κυμαίνεται στα 27 χρόνια. Οι δράστες είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία Έλληνες. Καταγράφονται επίσης επιθέσεις από μεικτές εθνικά ομάδες, όπως π.χ. επίθεση ομάδας με τη συμμετοχή αλβανικής καταγωγής δραστών στο κέντρο της Αθήνας. Σε 6 μόνο από τις 154 επιθέσεις αναφέρεται ένας μόνο θύτης.

Σε 91 περιπτώσεις, τα θύματα των επιθέσεων πιστεύουν ότι οι δράστες συνδέονται με εξτρεμιστικές ομάδες, γεγονός που προκύπτει και από τα ποιοτικά στοιχεία που καταγράφονται για τις επιθέσεις: οι δράστες σε αυτές τις περιπτώσεις δρουν σε οργανωμένες ομάδες, που κυκλοφορούν είτε με μηχανές είτε πεζή, πολλές φορές με τη συνοδεία μεγάλωσμων σκυλιών. Είναι ντυμένοι με μαύρα ρούχα και ενίοτε με στρατιωτικά παντελόνια, φορώντας κράνη ή έχοντας καλυμμένα τα πρόσωπά τους. Σε σχετικές επιθέσεις έχει καταγραφεί και η συμμετοχή ανηλίκων. Οι περισσότερες επιθέσεις γίνονται μετά τη δύση του ηλίου ή τις πρώτες πρωινές ώρες. Πιο συνηθισμένη πρακτική είναι η «περιπολία» από μαυροφορεμένους, πεζούς ή μοτοσικλετιστές, ως αυτόκλητες ομάδες πολιτοφυλακής, οι οποίοι επιτίθενται σε πρόσφυγες και μετανάστες στο δρόμο, σε πλατείες ή σε στάσεις μέσων μαζικής μεταφοράς.

Τα θύματα μιλούν για περιοχές στην Αθήνα που αποτελούν πραγματικό άβατο λόγω του φόβου των επιθέσεων. Σημειώνεται ότι σε 8 περιπτώσεις τα θύματα των επιθέσεων ή οι μάρτυρες ανέφεραν ότι ανάμεσα στους δράστες των επιθέσεων αναγνώρισαν άτομα που συνδέονται με τη Χρυσή Αυγή, είτε επειδή φόραγαν διακριτικά της οργάνωσης, είτε επειδή τα πρόσωπά τους συνδέονται με δημόσιες εκδηλώσεις της οργάνωσης στην περιοχή, είτε επειδή γνωρίζουν ότι είναι μέλη τοπικών οργανώσεων του κόμματος.

Αναφέρεται επίσης μία έφοδος 20 ατόμων σε σπίτι μετανάστη στο Πέραμα, με δύο θύματα (ένα εκ των οποίων χρειάστηκε να υποβληθεί σε εγχείρηση σε σαγόνι και πρόσωπο), εισβολή στην οικία ιμάμη-θρησκευτικού ηγέτη της Πακιστανικής κοινότητας στα Σεπόλια, και 3 περιστατικά εφόδου σε εγκαταλειμμένα σπίτια (2 στην Αθήνα και 1 στην Πάτρα) τα οποία οι μετανάστες χρησιμοποιούσαν ως καταλύματα για τη διαμονή τους. Επίσης, μια επίθεση σε εστιατόριο Αφγανού σημειώθηκε στα τέλη του Οκτώβρη, μετά από πορεία ακροδεξιών στο κέντρο της Αθήνας και οι παρευρισκόμενοι ανέφεραν επιθέσεις και σε άλλα μαγαζιά εκείνο το βράδυ.

Εμπλοκή ένστολων και δημόσιων λειτουργών στις επιθέσεις: Ειδική κατηγορία αποτελούν τα 25 περιστατικά όπου συνδέεται η αστυνομική με τη ρατσιστική βία. Τα 7 εκτολίχθησαν σε χώρους κράτησης (ΑΤ Ηγουμενίτσας, Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής

[Πέτρου Ράλλη], ΑΤ Αγίου Παντελεήμονα, ΑΤ Χειμωνίου Ορεστιάδας, ΑΤ Βραχατίου). Σε άλλα 17 περιστατικά που καταγράφηκαν εντός του 2012 οι θύτες είναι ένστολοι. Πρόκειται για περιστατικά στα οποία ένστολοι, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και σε επιχειρήσεις ρουτίνας, καταφεύγουν σε έκνομες ενέργειες και πρακτικές άσκησης βίας. Καταγράφηκαν επίσης περιπτώσεις προσαγωγών στα αστυνομικά τμήματα, κράτησης και κακομεταχείρισης για ορισμένο χρονικό διάστημα κάποιων ωρών, καθώς και η καταστροφή νομιμοποιητικών εγγράφων. Σε 1 περιστατικό αναφέρεται συνέργεια ένστολων με πολίτες-μέλη εξτρεμιστικών ομάδων κατά την έφοδο σε σπίτι μετανάστη στη Χίο.

Τέλος, από τα 6 περιστατικά που σημειώνονται σε μέσα μαζικής μεταφοράς, στα 2 αναφέρονται ως θύτες δημόσιοι λειτουργοί, και συγκεκριμένα: 1 περιστατικό όπου γυναίκα αιγυπτιακής καταγωγής δέχτηκε λεκτική επίθεση από οδηγό λεωφορείου, ο οποίος έκλεισε την πόρτα πάνω στο καρότσι του παιδιού της, και 1 περιστατικό όπου νεαρός Αφγανός αναφέρει ότι ξυλοκοπήθηκε από ελεγκτές του ΟΑΣΑ επειδή δεν επέδειξε εισιτήριο κατά τη διάρκεια ελέγχου.

Ένταση των επιθέσεων και οπλισμός: Άλλα ποιοτικά στοιχεία σχετικά με τη φύση των επιθέσεων που προκύπτουν από την καταγραφή των περιστατικών αναδεικνύουν τη συνεχώς κλιμακούμενη βιαιότητα των επιθέσεων, ενώ παράλληλα παρατηρείται μεγαλύτερη ανοχή ή φόβος από μάρτυρες που ενώ βρίσκονται παρόντες κατά τη διάρκεια επιθέσεων δεν παρεμβαίνουν να βοηθήσουν τα θύματα. Σε πολλά περιστατικά τα θύματα αναφέρουν τη χρήση όπλων κατά τη διάρκεια των επιθέσεων, όπως ρόπαλα, σιδηρολοστοί, πτυσσόμενα γκλομπ, σπρέι, αλυσίδες, σιδηρογροθιές, μαχαίρια και σπασμένα μπουκάλια, ενώ έχει καταγραφεί η πανομοιότυπη χρήση μεγαλόσωμων σκύλων σε ομάδα που δρα στην περιοχή του Αγ. Παντελεήμονα και της πλατείας Αττικής. Τα θύματα συχνά υποφέρουν από πολλαπλά τραύματα όπως κατάγματα, θλάσεις, κακώσεις, εκδορές, βλάβες όρασης και ακοής, συμπτώματα μετατραυματικού στρες κ.α.

Καταγγελίες και αντίδραση των αρχών: Όσον αφορά την επίσημη καταγγελία στις αρμόδιες αρχές της χώρας και την κίνηση της ποινικής διαδικασίας, μόνο 24 θύματα ανέφεραν ότι έχουν προβεί σε σχετικές ενέργειες ενώ 23 θα το επιθυμούσαν. Οι υπόλοιποι δεν θα ήθελαν να προβούν σε καμία περαιτέρω ενέργεια, τις περισσότερες φορές επειδή δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα και κατά συνέπεια φοβούνται ότι θα κρατηθούν προς έκδοση απόφασης απέλασης. Στην πράξη, αντί οι αστυνομικές αρχές να τους αντιμετωπίσουν ως πιθανά θύματα εγκληματικής πράξης, επιδεικνύουν προτεραιότητα στον έλεγχο της νόμιμης διαμονής του καταγγέλλοντος και απέχουν από την υποχρέωση να διερευνήσουν το ίδιο το συμβάν που τους καταγγέλλεται.

Σε αρκετές περιπτώσεις, θύματα ρατσιστικών επιθέσεων ανέφεραν ότι επιχείρησαν να καταγγείλουν τα περιστατικά στην αστυνομία αλλά αντιμετώπισαν την απροθυμία ή αποθάρρυνση και, σε ορισμένες περιπτώσεις, την άρνηση στην πράξη των αστυνομικών αρχών να ανταποκριθούν. Επίσης, κάποια θύματα δεν επιθυμούσαν να προβούν σε καταγγελία επειδή έχουν υπάρξει στο παρελθόν θύματα αστυνομικής βίας ή επειδή γνωρίζουν ότι οι θύτες έχουν σχέσεις με την αστυνομία ή/και τη Χρυσή Αυγή και φοβούνται ότι θα στοχοποιηθούν.

Τέλος, υπάρχει διάχυτη εντύπωση ότι, ακόμα κι αν καταγγείλουν το περιστατικό στις αρμόδιες αρχές, δεν πρόκειται εντέλει να αποδοθεί δικαιοσύνη. Μια σημαντική, αν και όχι γενική, τάση είναι τα θύματα να μη δέχονται κάποια ουσιαστική συνδρομή από την αστυνομία και, πολλές φορές, να αντιμετωπίζουν αδιαφορία αλλά και να αποθαρρύνονται από το να καταγγείλουν επίσημα το περιστατικό. Μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις που καταγράφηκαν εντός του 2012: α. θύμα αναφέρει ότι, όταν προσπάθησε να καταγγείλει το περιστατικό, πήρε την απάντηση ότι «η αστυνομία δεν μπορεί να κάνει τίποτα, έτσι είναι τα πράγματα στην Ελλάδα», β. κατά την απόπειρα καταγγελίας σε ΑΤ, θύμα έλαβε την απάντηση «το ξέρουμε το παιχνίδι που παίζετε εσείς οι ξένοι, καλύτερα να φύγετε», γ. αστυνομικός που διέκοψε επεισόδιο ξυλοδαρμού, αντί να προχωρήσει στις νόμιμες ενέργειες, έδωσε μια κλωτσιά στο θύμα και του είπε να φύγει από την περιοχή, δ. σε θύμα αφαιρέθηκε η ροζ κάρτα στο ΑΤ και χρειάστηκε να επιστρέψει με δικηγόρο για να την πάρει πίσω, ε. θύμα που ξυλοκοπήθηκε κατά την έξοδό του από ΑΤ θεωρεί ότι το περιστατικό συνδέεται με την προσβλητική, απειλητική συμπεριφορά που ένας αστυνομικός έδειξε προς το πρόσωπό του.

Οι ενδεικτικές αυτές αναφορές δείχνουν ότι, σε γενικό επίπεδο, ένα σημαντικό μέρος των διωκτικών αρχών θεωρούν τις ρατσιστικές επιθέσεις ως ένα καθημερινό φαινόμενο ενταγμένο σε μια «φυσιολογικότητα» και, άρα, δεν επιδεικνύουν κάποια ιδιαίτερη διάθεση καταπολέμησης. Αποφεύγουν να επέμβουν κατά τη διάρκεια των περιστατικών και, όταν το κάνουν, πολλές φορές αντιμετωπίζουν τα θύματα με απαξίωση ή/και τα αποθαρρύνουν από το να κινήσουν κάποια διαδικασία.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας διαπιστώνει για μία ακόμα φορά ότι τα αποτελέσματα που καταγράφονται είναι εξαιρετικά ανησυχητικά, και η ανησυχία αυξάνεται από το γεγονός ότι τα περιστατικά που καταγράφονται από τα μέλη του Δικτύου δεν αποτελούν παρά μόνο την κορυφή του παγόβουνου. Η γεωγραφικά περιορισμένη εμβέλεια των οργανώσεων που συμμετέχουν στο Δίκτυο, ο διαδεδομένος φόβος ανάμεσα στα θύματα που συχνά τα εμποδίζει να προσεγγίσουν ακόμα και τις οργανώσεις που παρέχουν στήριξη για να καταγγείλουν έστω και ανώνυμα τα περιστατικά σε αυτές, αλλά και η αντικειμενική αδυναμία των οργανώσεων να παρέχουν αποτελεσματική προστασία στα θύματα, αποτελούν σοβαρές ενδείξεις ότι ο αριθμός των περιστατικών ρατσιστικής βίας που καταγράφεται από το Δίκτυο είναι πολύ μικρότερος του πραγματικού. Αυτή η διαπίστωση ενισχύεται από τη συχνή δημοσιοποίηση περιστατικών σε άλλες περιοχές από αυτές όπου δραστηριοποιούνται οι συμμετέχοντες φορείς, φανερώνοντας ότι η ρατσιστική βία εξαπλώνεται.

2) Θέσεις του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας στα μέχρι σήμερα προβλεπόμενα αναφορικά με τα εγκλήματα που τελούνται με ρατσιστικό κίνητρο

Πρόσβαση στην καταγγελία και προστασία θυμάτων: Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας καλωσόρισε τη νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη με την οποία συστήθηκαν

Τμήματα και Γραφεία αντιμετώπισης ρατσιστικής βίας στο σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας (Π.Δ. 132/2012) και η οποία μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία των προϋποθέσεων για την αντιμετώπιση και πρόληψη πράξεων βίας με ρατσιστικά και ξενοφοβικά κίνητρα.

Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι οποιαδήποτε πρωτοβουλία από πλευράς του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη θα αποδειχθεί ατελέσφορη αν δεν αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι αναφορές/μαρτυρίες/καταγγελίες για κάθε είδους αστυνομική αυθαιρεσία, είτε πρόκειται για αδίκημα των αστυνομικών οργάνων κατά την τέλεση των καθηκόντων τους, είτε πρόκειται για την αναπαραγωγή στερεοτυπικών αντιδράσεων κατά των θυμάτων, οι οποίες απορρέουν από προσωπικές απόψεις ή από την απουσία ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης με αποτέλεσμα να βρίσκουν χώρο ανάπτυξης άμεσα ή έμμεσα ρατσιστικές συμπεριφορές οι οποίες συνιστούν παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επομένως, η έμπρακτη και ανεπιφύλακτη καταδίκη εκ μέρους της Πολιτείας κάθε πράξης αστυνομικής βίας και αυθαιρεσίας είναι επιτακτική ανάγκη.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, από τις διατάξεις του Προεδρικού Διατάγματος, δεν προκύπτει η αντιμετώπιση ζητημάτων σημαντικών για την αποτελεσματικότητα, όπως ζητήματα επιλογής, στελέχωσης και εκπαίδευσης των υπηρετούντων στα Τμήματα. Μέλη του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας συμμετείχαν στη διήμερη εκπαίδευση των υπαλλήλων που στελεχώνουν τα Τμήματα, η οποία όμως σε καμία περίπτωση δεν είναι επαρκής για να καλύψει τις αυξημένες εκπαιδευτικές ανάγκες σχετικά με ένα τόσο ευαίσθητο και περίπλοκο ζήτημα. Προτείνεται μία υποχρεωτική **διαδικασία συνεχούς επιμόρφωσης** και επανασυνεργατοδότησης της γνώσης στους υπηρετούντες στα εν λόγω Τμήματα. Προς το σκοπό αυτό, το Δίκτυο προτείνει την κατάρτιση ενός οδηγού με βασικές οδηγίες και διευκρινήσεις σχετικές με τα εγκλήματα μίσους, στο οποίο το ίδιο θα μπορούσε να έχει ενεργό συμβολή. Σε κάθε περίπτωση, οι συχνές καταγγελίες σχετικά με έκνομες ενέργειες αστυνομικών οργάνων με ρατσιστικό κίνητρο καθιστούν επιβεβλημένη τη διαφανή και αντικειμενική διαδικασία επιλογής στελεχών και τον αποκλεισμό ατόμων τα οποία θα υπονόμευαν την αποτελεσματική λειτουργία των εν λόγω Τμημάτων.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί πως η ως άνω νομοθετική πρωτοβουλία δεν παρέχει καμία εγγύηση για τη δυνατότητα καταγγελίας από πρόσωπα που δεν διαθέτουν νομιμοποιητικά έγγραφα. Όμως, η αποτελεσματική πρόληψη και καταστολή του ρατσιστικού εγκλήματος προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα του θύματος να το καταγγείλει υπό ασφαλείς συνθήκες, χωρίς φόβο να βρεθεί σε ιδιαίτερα δυσμενή θέση, ικανή να το αποτρέψει από την καταγγελία. Η Πολιτεία οφείλει να ενθαρρύνει τα θύματα –ασχέτως του καθεστώτος διαμονής τους στη χώρα– να καταγγέλλουν τις απειλές ή επιθέσεις εναντίον τους. Είναι ενδεικτικό ότι από τα 154 θύματα που καταγράφηκαν από το Δίκτυο μέσα στο 2012, η μεγάλη πλειοψηφία δεν επιθυμεί να προβεί σε καταγγελία λόγω φόβου που σχετίζεται κυρίως με την έλλειψη νομιμοποιητικών εγγράφων. Οι στερούμενοι νομιμοποιητικών εγγράφων, οι οποίοι αποτελούν την πλειονότητα των ρατσιστικών επιθέσεων, ακόμα και στις περιπτώσεις στις οποίες επιθυμούν να καταγγείλουν τα περιστατικά, τίθενται αυτόματα με την άφιξή τους στο αστυνομικό Τμήμα υπό κράτηση προς έκδοση απόφασης απέλασης, με συνέπεια να αποτρέπονται από το να καταγγείλουν οποιοδήποτε σε βάρος τους

περιστατικό ρατσιστικής βίας. Επίσης, κατά τη διάρκεια τυχόν δικαστικής διαδικασίας σε βάρος του δράστη, ο στερούμενος νομιμοποιητικών εγγράφων και πάλι αποθαρρύνεται να συμμετέχει στη διαδικασία, καθώς και σε αυτό το στάδιο απειλείται με σύλληψη και κράτηση προς το σκοπό της απέλασης.

Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας, προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά το παραπάνω πρόβλημα και να περιοριστεί η ατιμωρησία των ενόχων που προέρχεται από αυτό, προτείνει να προβλεφθεί ρητά **η αναστολή της κράτησης και απέλασης των θυμάτων ή μαρτύρων** που προβαίνουν σε καταγγελία, σε συνδυασμό με **χορήγηση άδειας παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους** κατά το πρότυπο παροχής προστασίας σε θύματα εμπορίας ανθρώπων και παράνομης διακίνησης. Συγκεκριμένα προτείνεται, σε περίπτωση που θύματα ή μάρτυρες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα καταγγέλλουν περιστατικά ρατσιστικής βίας, να αναστέλλεται η κράτηση και απέλασή τους, βάσει ειδικής εισαγγελικής διάταξης που θα πιθανολογεί σε ένα πρώτο στάδιο τη βασιμότητα της καταγγελίας αυτής και θα αναγνωρίζει την ιδιότητα του θύματος ή μάρτυρα εγκλήματος ρατσιστικής βίας ως τέτοιου, προς το σκοπό χορήγησης ειδικού καθεστώτος προστασίας (άδειας παραμονής), για το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και καταδίκη των δραστών και μέχρι να εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση στην ποινική δίκη κατά του υπαιτίου.

Εν ολίγοις, το μήνυμα της Πολιτείας πρέπει να είναι ο απόλυτος σεβασμός της σωματικής ακεραιότητας και της ασφάλειας κάθε προσώπου το οποίο διαβίει στην ελληνική επικράτεια.

Προς το σκοπό αυτό το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας θεωρεί ότι η πρόσφατη πρόταση νόμου «*Καταπολέμηση εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας*», που κατατέθηκε στη Βουλή, θα μπορούσε να αποτελέσει βάση προς συζήτηση προς το σκοπό αποτελεσματικής αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας, με τις αναγκαίες τροποποιήσεις. Το προτεινόμενο σχέδιο νόμου κάνει κάποια αξιολογικά βήματα, προτείνοντας τη χορήγηση άδειας διαμονής για λόγους δημοσίου συμφέροντος σε θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες εγκληματικών πράξεων, την αναστολή της διοικητικής απέλασης και την προστασία από επιστροφή για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Το Δίκτυο εκφράζει την ικανοποίησή του για τη συμπερίληψη των ανωτέρω ρυθμίσεων στο σχέδιο νόμου, επαναλαμβάνοντας ωστόσο και πάλι ότι η χορήγηση άδειας διαμονής σε θύματα και ουσιώδεις μάρτυρες εγκληματικών πράξεων δεν θα πρέπει να χορηγείται μόνο στις περιπτώσεις που κατ' εξαίρεση γίνεται επίκληση του δημοσίου συμφέροντος. Αντ' αυτού απαιτείται παροχή άδειας διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους (κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 44 σε συνδυασμό με τα άρθρα 46 επ. του Ν. 3386/2005) στα θύματα που καταγγέλλουν περιστατικά ρατσιστικής βίας, αλλά και στους ουσιώδεις μάρτυρες, για εκείνο το διάστημα που είναι αναγκαίο για τη δίωξη και την τιμωρία των δραστών.

Επαρκής διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου: Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας εκφράζει την ικανοποίησή του για τον **ορισμό ειδικού εισαγγελέα** για το συντονισμό και την κατάλληλη ανακριτική αντιμετώπιση του ρατσιστικού εγκλήματος από τις εισαγγελικές αρχές, και ευελπιστεί σε μια γόνιμη συνεργασία.

Λαμβάνοντας υπόψη τη συνεχή κλιμάκωση των επιθέσεων εναντίων προσφύγων, μεταναστών και άλλων ομάδων από οργανωμένες εξτρεμιστικές ομάδες, ένα νομοθέτημα που επιθυμεί να αποτελέσει ανάχωμα στην έξαρση της ρατσιστικής βίας θα πρέπει να περιλαμβάνει την επαρκή διερεύνηση του ρατσιστικού κινήτρου και διατάξεις που να επιτρέπουν την αποτελεσματική άσκηση και κίνηση της ποινικής δίωξης των πράξεων αυτών.

Η ρύθμιση που εισάγεται στο πλαίσιο του Ν. 4139/2013 του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων «*Περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις*», που ψηφίστηκε πρόσφατα από το ελληνικό κοινοβούλιο, αν και κινείται σε θετική κατεύθυνση, δεν αρκεί για την αποφασιστική αντιμετώπιση του προβλήματος. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι οι ποινές φυλάκισης για τα εγκλήματα μίσους, σύμφωνα με το άρθρο 79 παρ.3 του Ποινικού Κώδικα περί επιβαρυντικής περίπτωσης, δεν θα αναστέλλονται. Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας επισημαίνει ότι το κρίσιμο σημείο για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους δεν είναι η δυνατότητα αναστολής ή μη των ποινών.

Στην πράξη, η ατιμωρησία των δραστών οφείλεται στο γεγονός ότι η σχετική διάταξη του άρθρου 79 παρ.3 του Ποινικού Κώδικα, που προστέθηκε στην κείμενη νομοθεσία το 2008 και ορίζει ότι η τέλεση της πράξης από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού συνιστά επιβαρυντική περίπτωση, δεν ενεργοποιείται ούτε από τις αστυνομικές αρχές ούτε από τον Εισαγγελέα στο στάδιο της άσκησης της ποινικής δίωξης, αλλά μόνο μετά το πέρας ουσιαστικά της αποδεικτικής διαδικασίας, στο στάδιο της επιμέτρησης της ποινής, αφού δηλαδή έχει κριθεί η ενοχή του δράστη. Είναι χαρακτηριστικό ότι το εν λόγω άρθρο δεν έχει χρησιμοποιηθεί ποτέ από τη δικαιοσύνη μέχρι σήμερα.

Συνεπώς είναι αναγκαία η άμεση ανάληψη νομοθετικής πρωτοβουλίας ώστε η **τέλεση εγκλήματος από ρατσιστικά κίνητρα να περιλαμβάνεται στη νομοτυπική υπόσταση του εγκλήματος**, κάτι που πρότειναν πρόσφατα και οι Εισαγγελίες του Αρείου Πάγου με διάβημά τους στον Υπουργό Δικαιοσύνης, ενώ επίσης προς την κατεύθυνση αυτή κινείται και η πρόταση νόμου «*Καταπολέμηση εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας*» που αναφέρθηκε παραπάνω.

Παράλληλα, δηλαδή, με τη ρητή δέσμευση ότι οι διωκτικές αρχές οφείλουν να καταγράφουν από τη στιγμή υποβολής της έγκλησης τυχόν περιστάσεις ή υπόνοιες του θύματος που παραπέμπουν σε ρατσιστικό κίνητρο, απαιτείται η θέσπιση διατάξεων που: α. είτε να προβλέπουν το έγκλημα που τελείται με ρατσιστικά κίνητρα ως έγκλημα με ιδιαίτερη νομοτυπική υπόσταση, β. είτε να προβλέπουν σε κάποιες κατηγορίες εγκλημάτων (όπως, ενδεικτικά, αυτά κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας, της προσωπικής ελευθερίας και της ιδιοκτησίας) επαύξηση της ποινής σε περίπτωση που το έγκλημα τελείται με ρατσιστικά κίνητρα, γ. είτε η τέλεση εγκλήματος με ρατσιστικά κίνητρα να αποτελεί γενική επιβαρυντική περίπτωση, με συγκεκριμένο όμως πλαίσιο ποινής. Με αυτό τον τρόπο, θα καταστεί δυνατή η άσκηση και κίνηση της ποινικής δίωξης με βάση συγκεκριμένη μορφή εγκλήματος, που να επιτρέπει την ανακριτική και δικαστική του διερεύνηση ήδη από την κίνηση της ποινικής διαδικασίας.

Επαναλαμβάνουμε ωστόσο ότι, ταυτόχρονα και ανεξάρτητα από την όποια νομοθετική αλλαγή, η Πολιτεία οφείλει να παρέχει την απαραίτητη εκπαίδευση και τις απαραίτητες κατευθύνσεις στις εμπλεκόμενες διωκτικές και δικαστικές αρχές, ώστε το ρατσιστικό κίνητρο να ερευνάται σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας.

Επαρκής διερεύνηση επιθέσεων που σχετίζονται με τον σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου: Το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας εκφράζει την ικανοποίησή του για τη ρητή συμπερίληψη της ταυτότητας φύλου στη διάταξη του άρθρου 79 παρ. 3 τελευταίο εδάφιο, στις περιπτώσεις δηλαδή των θυμάτων εγκληματικών πράξεων για τις οποίες η τέλεση με κίνητρο το μίσος αποτελεί επιβαρυντική περίπτωση, στο πλαίσιο του Ν. 4139/2013. Πρόκειται για ένα θετικό βήμα που φέρνει τη χώρα μας πιο κοντά στις ευρωπαϊκές νομοθεσίες και πρακτικές.

Ωστόσο, το Π.Δ. 132/2012 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη για τη δημιουργία ειδικών Τμημάτων και Γραφείων Αντιμετώπισης Ρατσιστικής Βίας περιλαμβάνει πρόσωπα ή ομάδες προσώπων που θυματοποιούνται αποκλειστικά και μόνο λόγω «της φυλετικής ή εθνικής καταγωγής ή του θρησκεύματός τους». Συνεπώς, τόσο στο εν λόγω Π.Δ. όσο και σε οποιαδήποτε νομοθετική πρωτοβουλία που στοχεύει στην αντιμετώπιση των εγκλημάτων μίσους, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η στοχοποίηση ατόμων λόγω διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.

Αθήνα, Απρίλιος 2013

ⁱ Σχετικά με το Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας:

Παρακολουθώντας την αυξητική πορεία των ρατσιστικών επιθέσεων εναντίον προσφύγων και μεταναστών τα τελευταία χρόνια, αλλά και την έλλειψη ενός επίσημου και αξιόπιστου μηχανισμού καταγραφής των ρατσιστικών περιστατικών, η **Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες** και η **Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** πήραν την πρωτοβουλία το καλοκαίρι του 2011 και δημιούργησαν το **Δίκτυο Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας** στο οποίο σήμερα συμμετέχουν οι εξής 30 μη κυβερνητικές οργανώσεις και άλλοι φορείς που παρέχουν νομικές, ιατρικές, κοινωνικές ή άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες και έρχονται σε επαφή με θύματα ρατσιστικής βίας:

Αίτημα

Αντιγόνη-Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης

Άρσις

Γιατροί του Κόσμου

Διεθνής Αμνηστία

Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός

Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι

Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες

Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών

Ελληνικό Φόρουμ Προσφύγων

Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Δικηγορικού Συλλόγου Ρόδου

Θετική Φωνή

Ιατρική Παρέμβαση

Κέντρο Ημέρας «Βαβέλ»

Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοοιστών και Μεταναστών-Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων

Κίνηση Υπεράσπισης των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών/-στριών (Πάτρα)

Κόσμος χωρίς Πολέμους και Βία

ΛΑΘΡΑ; - Επιτροπή αλληλεγγύης στους πρόσφυγες Χίου

ΜΕΤΑδραση

Ομάδα Δικηγόρων για τα Δικαιώματα Προσφύγων και Μεταναστών

Ομάδα Νομικών για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων Προσφύγων και Μεταναστών (Θεσσαλονίκη)

Ομοφυλοφιλική και Λεσβιακή Κοινότητα Ελλάδας (ΟΛΚΕ)

Σύλλογος Ενωμένων Αφγανών

Φόρουμ Μεταναστών Κρήτης

Colour Youth

i-RED Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα, την Ισότητα και την Ετερότητα

PRAKSIS

YsMedia

καθώς και ο Συνήγορος του Πολίτη ως παρατηρητής.